

ОЦІНКА ФЕНОМЕНА ПЕДОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

У статті розглядаються різні точки зору стосовно сутності, змісту, науково-практичного значення педології та наслідків її заборони, висловлені вітчизняними та зарубіжними науковцями. Охарактеризовано позитивні, нейтральні та негативні оцінки педології, що існують у сучасному науковому просторі.

Ключові слова: педологія, освіта, виховання, наука, дитина, дитинство.

Постановка проблеми. Сучасна наука та освіта характеризуються плюралізмом ідей і думок, що позитивно впливає на їх розвиток у контексті суспільного європейського поступу. У зв'язку з цим педагогічні явища та факти отримують різні тлумачення, які заслуговують на увагу науковців і практиків. Не становлять винятку й історико-педагогічні дослідження, присвячені окремим питанням розвитку вітчизняного шкільництва. До актуальних, у деякій мірі суперечливих проблем належить і вивчення історії педології.

Впродовж останніх двох десятиліть висвітленню питань розвитку педології було присвячено низку досліджень українських і зарубіжних науковців, серед яких праці О. Сухомлинської, Е. Байфорда, Є. Балашова, Ю. Гільбуха, Н. Дічек, М. Курека, М. Сенченкова, Ф. Фрадкіна та інших.

Мета статті полягає в аналізі різних наукових точок зору стосовно сутності педології та її науково-практичного значення.

Результати теоретичного дослідження. У Радянському Союзі у 20-ті роки ХХ ст. педологія була провідною науковою галуззю, на досягнення якої орієнтувалися педагогічна теорія та практика шкільництва. Сутність педології полягала у всебічному, комплексному дослідженні особистості дитини і побудові на основі результатів цих досліджень навчально-виховного процесу в закладах освіти. Заборона педології в СРСР у 1936 р. була зумовлена остаточним встановленням тоталітарного режиму, поширенням репресій і порушенням прав людини.

Після зникнення з дослідницького й освітнього простору педологія отримувала різні, навіть діаметрально протилежні оцінки, продовжувалася критика основних положень та замовчування її досягнень у дослідженнях дитинства. Починаючи з кінця 80-х років ХХ ст., з'явилися наукові праці, у яких висловлені різні точки зору (від ідеалізації до заперечення) стосовно сутності педології, її значення та місця у системі педагогічних наук.

Вважаємо, що неоднорідність і складність оцінювання педології обумовлені такими чинниками: її міждисциплінарні зв'язки з педагогікою, психологією, антропологією, фізіологією, медициною та соціологією; короткий термін наукового існування у складних політико-ідеологічних умовах радянського соціуму 20-х – 30-х років ХХ ст.; раптова заборона і безпідставне звинувачення у "лженауковості". Це призвело до різного тлумачення усіх аспектів її розвитку: від теоретичних засад (предмет, завдання, основні науки і положення) до практичного втілення в освітньо-виховний процес (створення допоміжних шкіл, визначення інтелектуального рівня дитини та її здібностей, вплив соціальних і біологічних чинників на формування особистості). Сучасні наукові дискурси стосовно розвитку педології враховують її специфіку і той історичний контекст, у якому відбувалися її становлення, розквіт і знищення. Водночас вони віддзеркалюють позицію автора щодо оцінки педології. Тому сучасне бачення педології складається з різних, навіть протилежних за змістом і тональністю, точок зору на феномен науки про дитину.

У такому контексті за одиницю аналізу праць про розвиток педології ми обрали ставлення авторів до неї – від позитивної оцінки (навіть у деякій мірі ідеалізації), яку вбачаємо у висвітленні науково-практичного значення педології та визначенні негативних наслідків її ліквідації, через нейтральне ставлення, до негативного, що полягає у запереченні її існування як науки. Відтак їх наукові праці ми розглядаємо не за хронологічним принципом, а групуємо згідно з цією оцінкою: позитивною, нейтральною чи негативною.

Передусім, розглянемо наукові праці, у яких педології надається безумовно позитивна оцінка та визначаються негативні наслідки її ліквідації.

Позитивну оцінку педологія отримала у працях О. Сухомлинської [6; 8; 9] та російських дослідників М. Курека [5], Ф.Фрадкіна [10], М. Сенченкова [7].

О. Сухомлинською ґрунтовно вивчено специфіку становлення та вияву вітчизняної педагогічної думки 20-х років ХХ ст. Так, один із розділів "Нарисів історії українського шкільництва. 1905 – 1933" присвячений розвитку педагогічної науки в окреслений період, але у ньому фактично мова йде про педологію [6]. О. Сухомлинською досліджено й проблему розвитку психотехніки, яка була пов'язана з

педологією. Тому вона розглядає питання "розквіту" педології, перетворення її у провідну радянську наукову галузь, а також причини її знищення через призму проблем розвитку психотехніки в УСРР [8]. О. Сухомлинська безумовно позитивно ставиться до педології, визнає її важливе місце у системі педагогічних наук окресленого періоду. Але, на відміну від інших науковців, які ідеалізують педологію (М. Курек, Ф. Фрадкін), нею не висловлюються думки про відновлення педології в сучасних умовах.

О. Сухомлинська обґрунтовано доводить, що докори педології у ненауковості, відсутності предмета дослідження, еkleктичності були безпідставними, оскільки "її об'єктом і предметом виступала дитина в усіх виявах її життєдіяльності" [6, с. 152]. У працях О. Сухомлинської висловлені думки про згубні наслідки знищення педології для подальшого розвитку радянської педагогіки. Вона зазначає, що після ліквідації педології, котра мала завдання вивчити дитину, педагогіка перетворилася на "схоластично-абстрактну риторіку", під гасла якої "можна було вписати будь-які постанови, рекомендації, чого не можна було зробити раніше" [6, с. 152]. Педагогіка стала повністю ідеологізованою, що призвело до відмови від різних точок зору й ідей, які не співпадали з марксистською теорією у її партійному розумінні [9, с. 12].

Знищення педології мало згубні наслідки не тільки для наукового розвитку педагогіки, а й для практики виховання дітей, оскільки воно відкрило шлях для їх "політизації та ідеологізації, виховання в дусі радянської винятковості, ненависті до всього буржуазного, перетворення державної радянської ідеології та її носіїв, особливо Й. Сталіна, в її "богів" [9, с. 13].

Подібні погляди властиві й Ф. Фрадкіну, який вважає наслідки знищення педології катастрофічними як для суспільства, так і для розвитку багатьох наук про людину [10, с. 79]. Вони полягали у тому, що після 1936 р. "педагогіка відкидалася у донауковий період", перетворилася на описову, догматичну дисципліну, яка не має практичного значення. Педагогіка стала "надзвичайно політизованою", що призвело до її відмови від принципів гуманізму, демократизму, народності та свободи мислення. Принципи педагогіки визначалися не об'єктивно оціненими потребами дитини, а політикою комуністичної партії. А це негативно вплинуло на роботу школи [10, с. 74 – 77].

Ліквідація педології вплинула й на те, що вітчизняна педагогіка стала характеризуватися ізоляціонізмом і відірваністю від світового науково-педагогічного простору. В умовах винищення кращих педагогічних кадрів і без діалогу з педагогами інших країн світу вітчизняна педагогіка не могла бути науковою і такою, що задовольняє суспільні потреби [9, с. 6, 11; 10, с. 79].

Думку про негативні наслідки ліквідації педології поділяє і М. Курек. Він зазначає, що не менш згубними були наслідки ліквідації педології та психотехніки для психології. Після Постанови ЦК ВКП (б) від 4 липня 1936 р. у суспільстві і в науці було сформоване стійке негативне ставлення до тестів. Практично до 90-х років ХХ ст. у дослідженнях і у психологічній практиці негласно було заборонено використовувати тести IQ, не застосовувалися кількісні показники окремих психічних функцій і сумарні показники кількох психічних процесів, передусім рівня інтелекту, заборонялися дослідження соціальних, національних і статевої відмінностей у психіці людини за допомогою психометричних тестів [5, с. 140]. Це негативно вплинуло на розвиток психології, оскільки "платою за заборону тестів, анкет, статистичних методів стало відставання на десятиріччя від розроблених у Європі та Америці методів діагностики". У результаті цього спостерігається відставання сучасної вітчизняної психології порівняно з західною психологічною наукою [10, с. 76].

Заборона педології та психотехніки мала негативні наслідки для розвитку й інших наук, зокрема психіатрії і генетики. Окрім гальмування прогресу психіатрії, відсутність надійних методів визначення норми і патології, заборонених разом з педологією, стала одним із чинників зловживань психіатричною практикою в СРСР. Генетика була звинувачена у зв'язках з педологією (хоча вона мала і без цього безліч "власних гріхів) у контексті "закону обумовленості долі дітей біологічними і соціальними чинниками, впливом спадковості і незмінного середовища" [5, с. 141].

М. Курек вважає, що ліквідація педології негативно вплинула на розвиток педагогіки, зокрема у зв'язку з порушенням принципу диференціації навчання дітей залежно від рівня їх розумового розвитку. Інтеграція спеціальних шкіл з загальноосвітніми навчальними закладами стала наслідком заборони педології. У результаті цього "діти з психофізичними відхиленнями та їх батьки почали почувати себе більш повноправними громадянами суспільства, вийшли із соціальної ізоляції, але ефективність навчання знизилася, і особливо постраждали від цієї інтеграції нормальні діти" [5, с. 139 – 140].

Відновлення педології М. Курек вважає одним із шляхів вирішення деяких суспільно-політичних, наукових і педагогічних проблем. Учений обґрунтував необхідність "відновити у повному обсязі відбір у школах і на виробництві за допомогою тестів інтелекту, креативності і особистісних якостей" [5, с. 145]. Таку думку він пов'язує, передусім, з необхідністю реалізації у сучасному освітньому просторі "принципу здібностей", оскільки його порушення стало одним із наслідків заборони педології. Автор так пояснює його сутність: "кожному – за здібностями; кращим – кращі умови; здібним і порядним – влада" [5, с. 142]. А відтак після ліквідації педології та психотехніки "в СРСР знизилася можливість доступу здібних людей до освіти, кваліфікованих професій, влади, матеріальних благ. Провідними критеріями відбору стали походження і партійність людини". Серед наслідків порушення принципу здібностей учений називає посилення корупції, розкрадання державної власності, встановлення влади багатих – плутократії. Боротися з цими явищами, згідно з твердженням М. Курека, можна, відновивши тестологічний відбір у школі та інших освітніх закладах [5, с. 142, 144 – 145].

Реабілітація педології та психотехніки, на думку М. Курека, потрібна і для того, щоб пояснити "дезінтеграцію" СРСР, його розпад на окремі держави на початку 90-х років ХХ ст., прагнення представників різних національностей до самовизначення. Замовчування результатів педологічних і психотехнічних досліджень про наявність статевих, станових і національних відмінностей у психіці радянських людей зумовило виникнення ілюзії про створення в СРСР нової історичної спільноти – єдності усіх класів і станів, націй і народностей. Тому розпад штучно створеної спільноти, що отримала назву "радянський народ", став цілком закономірним і з огляду на психічні відмінності представників різних народів СРСР, виявлені педологією [5, с. 141 – 143].

Педологія має право бути реабілітованою в очах наших сучасників ще й тому, що відмінності у психічному розвитку різних народів, зафіксовані нею, не свідчать про "меншовартість" деяких з них. Як зазначає М. Курек, люди з нижчим рівнем інтелектуального розвитку, є більш креативними, тому педологія ніяк не принижувала гідності тих народів, діти яких були менше інтелектуально обдарованими. М. Курек висловлює думку, що "креативність частіше зустрічається серед неосвічених людей, народів з невисоким рівнем шкільної освіти, у дітей із нижчих соціальних прошарків". Цим він пояснює те, що у "СРСР обігнав усі країни в освоєнні космосу" [5, с. 142 – 143].

Позитивна оцінка педології полягає й у тому, що використання її здобутків пропонується деякими науковцями, зокрема М. Сенченковим, для вирішення актуальних завдань сучасної освіти [7]. Через призму педології дослідник розглядає можливість вирішення деяких проблем російської школи та суспільства. На його думку, "науковий потенціал вітчизняних педологічних досліджень... може бути застосований у сучасний період для безболісного і якісного переходу на профільне навчання як один з рівнів індивідуально орієнтованого навчання в умовах модернізації освіти" [7, с. 340 – 341].

Ідеалізація педології вбачається й у тому, що дослідник вважає доцільним використання її потенціалу для вирішення "проблем найбільш незахищених верств населення, у першу чергу дітей з неповних і багатодітних сімей, дітей жителів неперспективних регіонів (селищ шахтарів, рибалок, меліораторів) і дітей сільських жителів" [7, с. 341]. Досягнення педології можуть стати у нагоді і з метою відродження виховного потенціалу школи. Оскільки у російському суспільстві "дитина опинилася без ціннісних орієнтирів, без соціальної підтримки з боку держави, а у деяких випадках без даху над головою і навіть у злочинному угрупованні", "необхідно, скориставшись результатами педологічних досліджень першої третини ХХ століття, знайти відповіді на гострі питання сьогодення: як відповідно до вікових особливостей дітей і запитів суспільства та держави організувати індивідуалізований освітньо-виховний процес з профільним навчанням старшокласників, які домінуючі типи сучасних школярів, які причини виникнення та механізми функціонування неформальних груп, як організувати взаємодію школи і середовища" [7, с. 341].

Позитивна оцінка педології на основі аналізу значної кількості відповідних історичних джерел, що характерно для наукових студій О. Сухомлинської, М. Курека, Ф. Фрадкіна, М. Сенченкова, має важливе значення у сучасному науковому просторі, зокрема для розвитку педагогіки та психології. Збагачення теорії та практики цих наук стає можливим на основі використання досягнень педології у розробці численних методик дослідження дитинства та урахування результатів педологічних досліджень щодо вікових особливостей розвитку дітей і закономірностей формування особистості.

У деяких дослідників, як вітчизняних, так і російських (Ю. Гільбух, Є. Балашов), досить нейтральне ставлення до педології, при якому робляться спроби об'єктивного висвітлення історії розвитку цієї науки, визнаються її досягнення, але водночас висловлюються сумніви стосовно її науковості чи актуальності в сучасних умовах. Так, визнання внеску педології у розробку різноманітних тестових методик дослідження особистості знаходимо у Ю. Гільбуха, який вважав, що у "сучасній тестології дуже мало таких методологічних проблем, які не дістали б певного висвітлення у вітчизняних педологічних публікаціях 20 – 30-х років ХХ ст." [4, с. 32]. А відтак найбільших втрат у результаті заборони педології зазнала шкільна психодіагностика (тестологія) [4, с. 34].

Ю. Гільбух висловлює думку про "неспроможність педології реалізувати себе як синтетичну науку" [4, с. 31]. Водночас він наголошує, що у педології "було чимало помилок, але це аж ніяк не означає, що вона являє собою псевдонауку" [4, с. 35]. Ці помилки він вбачав у її "передчасному й необачливому вторгненні у шкільну практику", що виражалось у некоректному трактуванні результатів багатьох тестових досліджень, відсутності достатнього методологічного забезпечення здійснюваних педологами обстежень, недостатній кількості компетентних фахівців, які б могли займатися педологічною роботою, "легковажності", з якою частину дітей "нерозбірливо оголошували дефективними" [4, с. 32 – 33].

Найбільш суперечливою є думка Ю. Гільбуха про те, що знищення педології і, насамперед її психодіагностичної складової, стало результатом не самої Постанови ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р., а її "спрощеного тлумачення", внаслідок чого "разом з водою виплеснули й дитину" [4, с. 34]. Така "нерішучість" позиції вченого пояснюється тим, що його публікація стосовно педології з'явилася на пострадянському просторі першою (1989).

Ю. Гільбух висловлював думки про доцільність розвитку шкільної психодіагностики та функціонування шкільної психологічної служби і розглядав педологію як один із напрямів вивчення дитини, котрий не вдалося розвинути та реалізувати на певному історичному етапі [4, с. 35 – 36].

Є. Балашов [Балашов Педология в России] здійснив "реконструкцію подій короткого історичного шляху "науки про дітей"". Він приділив увагу "дослідженню процесу входження педологічної науки в систему радянських наукових і науково-практичних установ у якості важливого елемента у справі формування "нової людини" [3, с. 14]. Дослідження Є. Балашова ґрунтується на достатній кількості архівних джерел, матеріалів наукових з'їздів і періодики, директивних документів. На основі їх аналізу він зробив висновок про актуальність вивчення педології, оскільки "конкретні результати здійснених досліджень, особливо психологами (тому що психологія складала основу педології), представляють значний науковий інтерес" [3, с. 182].

Водночас Є. Балашов сумнівається у науковості педології. Він вбачає в ній "науковий напрям" або "наукову дисципліну" без точного визначення її предмета та чіткого кола дослідницьких завдань. Так, він вважає педологію "науковим напрямом, що передбачає всебічне комплексне: психологічне, фізіологічне, соціологічне вивчення дитинства". Автор зазначає, що "впродовж усього існування педології ніхто так і не зміг дати точної наукової її дефініції як наукової дисципліни". На його погляд, у педології "ніякого справжнього синтезу наук, що займалися вивченням дитини, досягти не вдалося" [3, с. 182].

Заперечення існування педології як окремої науки знаходимо в працях британського вченого Е. Байфорда [1; 2]. Впродовж 2012 – 2014 років він прочитав низку лекцій і семінарів з педології для студентів і викладачів Московського педагогічного університету імені О. І. Герцена. Результати його виступів частково опубліковані в російській психолого-педагогічній періодиці.

Заперечення існування педології є необґрунтованим тому, що автор, досліджуючи її, не використовує жодних (ні друкованих, ні архівних) джерел, а спирається на публікації сучасників. Е. Байфорд закликає просто повірити у ненауковість педології. Він зазначає: "Перше, що необхідно визнати, – це те, що "педологія" ніколи не була "наукою" у загальному розумінні цього терміну, так само як ніколи не була вона і "лженаукою" [1, с. 47].

Е. Байфорд пропонує розглядати педологію не як науку, а як "професійний / науковий рух". Це поняття він визначає, як "спільну діяльність учених і представників професійних груп". Оцінка педології як "не науки" Е. Байфордом ґрунтується на тому, що її розвиток відбувався завдяки не тільки діяльності науковців, а у ньому брали активну участь "широкі кола вчителів, лікарів, представників інших професій і спеціальностей, а також деякі групи "профанів", таких як батьки-активісти чи спонсори з політики" [1, с. 48]. Але, на нашу думку, розвиток усіх наук є спільною діяльністю як певного кола науковців, так і інших фахівців відповідної галузі, практиків, які займаються реалізацією наукових ідей, впроваджують їх у життя.

Британський дослідник не поділяє погляд на педологію як "приклад міждисциплінарного синтезу", називаючи її "аморфним і гетерогенним об'єднанням" (як зазначалося, такої думки дотримується й Є. Балашов). Е. Байфорд вважає, що міждисциплінарний синтез виявлявся у нереалізованих спробах "співробітництва лікарів, педагогів, психологів та інших фахівців" і "створення єдиної платформи основних понять, ... цілей і узгоджених методів" [1, с. 50]. Насправді аналіз джерел свідчить, що у процесі діяльності кафедр педології та досвідно-педологічних станцій відбувалося співробітництво науковців і практичних фахівців різних галузей, що стосувалися дитинства.

Е. Байфорд применшує наукове значення педології. Він вбачає його у тому, що існування наукових рухів є "ключем" до динаміки науки й інновацій у ній [1, с. 47]. Так, після 1936 р. продовжувала існувати дефектологія, поштовх до розвитку якої дала педологія, бо одним із аспектів її функціонування було "визначення норми і патології серед дитячого населення" [2, с. 113]. Педологія мала позитивний вплив на розвиток педагогіки і психології, оскільки "деяка частина роботи, що проводилася у межах педології... була підхвачена більш поширеними інституційними дисциплінами, а саме психологією і педагогікою". Але Е. Байфорд вважає, що сучасні "професійні / наукові рухи" – педагогічна антропологія, психологічна діагностика і дитячі дослідження, які декларують свій зв'язок з педологією, є "абсолютно новими явищами", мають епізодичний характер і беруть свій початок від ""дисидентських" напрямів психології, педагогіки або історичної антропології кінця радянської епохи". Водночас вивчення історії педології, на думку дослідника, має позитивне значення для розуміння сутності сучасних професійних / наукових рухів [1, с. 51 – 53].

Е. Байфорд, чи не єдиний із сучасних дослідників педології, не розглядає історичний контекст її існування і не враховує специфіку розвитку радянського суспільства у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. Так, через призму ідей Е. Байфорда неможливо зрозуміти причини ліквідації педології (хоча він побіжно і намагається їх розглянути). На його думку, педологію було легко заборонити, тому що вона "ніколи не була наукою" [1, с. 47].

Е. Байфорд – противник використання ідей педології у сучасній науці та освіті. Він зазначає, що педологія – це епізодичний професійний / науковий рух, який є феноменом своєї епохи, початку ХХ ст., тому потрібно припинити її "примарне" існування у сучасному науковому дискурсі [1, с. 53].

Аналіз комплексу архівних і друкованих джерел свідчить, що педологія – це самостійна наука про дитину, яка мала предмет і завдання, характеризувалася особливим змістом, існувала у першій третині ХХ ст. і була ліквідована у зв'язку з остаточним встановленням у Радянському Союзі тоталітарного режиму. Педологія фокусувалася на вивченні закономірностей і етапів розвитку дитини, його норм і відхилень, а також на питаннях диференціації навчання відповідно до специфіки розвитку

школяра, розробки актуальних проблем виховання і соціалізації особистості. Зусилля педологів спрямовувалися на з'ясування ролі біологічних і соціальних чинників формування особистості, детермінації її індивідуальних відмінностей, вивчення механізмів поведінки дитини та висвітлення проблем важкого дитинства.

Основні напрями розвитку педології 20-х років ХХ ст., спираючись на рефлексологічну, біогенетичну та соціогенетичну концепції, характеризувалися різними способами розуміння і пояснення процесу формування особистості. Наголосимо, що, визначаючи пріоритетний чинник формування особистості та доводячи його суттєві переваги, представники різних напрямів педології не заперечували впливу на розвиток дитини й інших чинників і визнавали взаємозв'язок між ними.

Науковість педології як комплексної дисципліни вбачаємо у тому, що вона не просто вивчала дитину "окремими частинами", а розглядала взаємозв'язки між специфікою розвитку дитини та чинниками, котрі її зумовлюють, не зважаючи на те, до яких галузей науки вони відносяться (психології, фізіології, біології, соціології, педагогіки, медицини або інших наук). Педологія синтезувала у собі усі найважливіші наукові студії та їхні здобутки, що стосувалися вивчення розвитку особистості дитини.

Педологія була наукою, що мала достатньо розроблену (якщо враховувати короткий період її існування) власну теорію та методику здійснення наукових досліджень. Тому ми не розглядаємо серед провідних причин знищення педології нерозробленість її теоретико-методичного апарату. Саме наукові засади розвитку педології не дозволили їй пристосуватися до нових соціально-політичних умов існування радянської держави і відмовитися від своїх об'єктивних здобутків, щоб догодити офіційній ідеологічній доктрині.

Основна специфічна риса вітчизняної педології, що відрізняла її від західної науки про дитину, полягала у пошуках нею шляхів для реалізації ідеї виховання нової людини, члена майбутнього соціалістичного (чи комуністичного) суспільства. Ця ідея реалізувалася через здійснення педологічних обстежень, спрямованих на комплексне вивчення дитини та її оточення, а також на удосконалення навчально-виховного процесу.

Досвід педології є цінним джерелом для здійснення комплексних наукових досліджень дитинства, його педагогічних, психологічних, фізіологічних та інших складових, оскільки вона мала достатньо розроблений діагностичний інструментарій. Значення інтегративних педологічних досліджень наразі підсилюється їхньою орієнтованістю на практику вирішення проблем навчання, виховання та соціалізації різних категорій дітей.

Але говорити про відродження педології у сучасному освітньому просторі було б ненауковим. Головною причиною неможливості використання здобутків педології у сучасних умовах є те, що вона була "феноменом епохи", тому розглядати педологію окремо від соціально-політичного та культурного контексту 20-х – першої половини 30-х рр. ХХ ст. неприпустимо.

Однією з важливих причин неможливості відновлення педології у сучасних умовах, на нашу думку, є високий рівень розвитку усіх сфер науки, що потребує від науковців глибоких вузькопрофільних знань. Тому у наш час розвиваються окремі галузі науки про дитину, які колись почасти були складовими педології: дитяча (педагогічна) психологія, психодіагностика, теорія виховання, дидактика, педагогічна антропологія, соціальна педагогіка, що є актуальним у контексті здійснення досліджень, пов'язаних з проблематикою дитинства, та практичним втіленням їх результатів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поява різноманітних, навіть діаметрально протилежних оцінок педології у сучасному науковому просторі була зумовлена низкою чинників її розвитку. Основними з них є суперечливі суспільно-політичні процеси, що відбувалися в Україні у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. і зумовили швидкий тріумф педології як провідної наукової галузі, її проникнення в освіту й інші галузі суспільства та її безпідставну й досить несподівану заборону, а також сутність педології, яка синтезувала різноманітні знання про дитину, запозичила й виробила численні дослідницькі методики, мала вплив на педагогіку та практику навчання і виховання дітей. Такі протилежні точки зору на феномен педології стали можливими в умовах певного розкріпачення наукової думки та розширення джерельної бази історико-педагогічних досліджень, характерних для пострадянського простору.

Незважаючи на очевидність безумовно позитивного значення педології для педагогічної науки та практики навчання, виховання і соціалізації дітей, наразі мова може йти тільки про поглиблений розвиток окремих галузей науки про дитину та використання її певних досягнень у сучасних дослідженнях дитинства й у практиці вітчизняного шкільництва. Насамперед, ці досягнення педології стосуються численних методик як комплексного обстеження дитини, так і вивчення окремих аспектів її психічного, фізичного чи соціального розвитку, що потребують адаптації до сучасних умов навчання та виховання. Використання результатів конкретних педологічних досліджень, здійснених у 20-ті – на початку 30-х років, є неможливим, оскільки усі вони віддзеркалюють той історичний контекст, у якому відбувалося наукове становлення педології. Перспективи подальших досліджень історії педології можуть стосуватися педологічних досліджень дитинства, їх організації та методики здійснення.

Використані джерела

1. Байфорд Э. Загробная жизнь "науки" педологии: к вопросу о значении "научных движений" (и их истории) для современной педагогики / Э. Байфорд // Преподаватель. XXI век. – 2013. – № 1. – С. 43 – 54.
2. Байфорд Э. Понятие субнормы и патологии в истории российской науки о детях / Э. Байфорд // Вопросы психологии. – 2015. – № 1. – С. 110 – 122.
3. Балашов Е. М. Педология в России в первой трети XX века / Е. М. Балашов. – СПб.: Нестор-История, 2012. – 192 с.
4. Гильбух Ю. З. Друге народження педології? / Ю.З. Гильбух // Радянська школа. – 1989. – № 11. – С. 29 – 37.
5. Курек Н. История ликвидации педологии и психотехники / Н. Курек. – СПб.: Алетейя, 2004. – 330 с.
6. Нариси історії українського шкільництва. 1905 – 1933 / [за ред. О.В. Сухомлинської]. – К.: Заповіт, 1996. – 302 с.
7. Сенченков Н. П. Педологические исследования ребенка в отечественном педагогическом наследии первой трети XX века : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Сенченков Николай Петрович. – М.: РГПУ имени А. И. Герцена, 2006. – 399 с.
8. Сухомлинська О. Психотехніка – втрачений напрям радянської педагогічної науки і практики / О. Сухомлинська // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – № 2. – С. 6 – 12.
9. Сухомлинська О. Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції / О. Сухомлинська // Історико-педагогічний альманах. – 2014. – № 1. – С. 4 – 24.
10. Фрадкин Ф. А. Педология: мифы и действительность / Ф. А. Фрадкин. – М.: Издательство "Знание", 1991. – 79 с.

Yanchenko T. V.

**THE ASSESSMENT OF THE PHENOMENON OF PEDOLOGY
IN THE MODERN SCIENTIFIC SPACE**

The pedology was leading science in the Soviet Union in the 20-th – the first half of the 30-th of the twentieth century. The essence of the pedology consisted in all-round, comprehensive study of the personality of the child and the construction on the basis of the results of these studies of the educational process in the educational institutions. The ban of pedology in the USSR in 1936 was a result of the establishment of the totalitarian regime, the spread of repression and human rights` violations. The various modern scientific perspectives on the phenomenon of pedology are considered in the article. Their appearance was caused by internal and external factors of the development of pedology. The pedology has got positive assessment in the works written by O. Suhomlinska and Russian researchers M. Kurek, F. Fradkin, M. Senchenkov. It consists in highlighting of the negative consequences of the elimination of pedology and has important essential in the modern scientific space, in particular for the development of pedagogy and psychology. Some researchers (Y. Gilbuh, E. Balashov), are fairly neutral attitude towards pedology, which attempts an objective coverage of the history of the development of this science, recognized her achievement, but at the same time expressed doubts about its scientific or relevance in the current context. Unconsidered denial of the existence of pedology as a separate science is contained in the writings of the British scientist A. Bayford. The article proved that pedology is a science of the child, which was not studying just child`s "parts", but was considering the relationships between specific child`s development and the factors that determine it, despite the fact that they are branches of science (psychology, physiology, biology, sociology, pedagogy, medicine or other sciences). The pedology synthesized all the most important scientific studies and their achievements, which included the study of personality development of a child and had enough developed its own theory and methodology for the implementation of scientific research.

Key words: pedology, education, upbringing, science, child, childhood.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2015 р.